

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sepehr Namazi Moghaddam

Heder och hedersrelaterat våld

Vågar de svenska domstolarna behandla det komplexa
begreppet *heder*?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: HT 2013

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Presentation av ämnet	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Perspektiv och metod	6
1.6 Forskningsläge	7
1.7 Material	7
1.8 Disposition	7
2 Heder och hedersrelaterat våld	8
2.1 Definition av begreppet <i>heder</i>	8
2.2 Definition av begreppet <i>hedersrelaterat våld</i>	10
2.3 Skillnader mellan hedersrelaterat våld och våld i nära relationer	12
2.4 Att återupprätta förlorad heder	12
2.5 Heder och religion	13
2.6 Invandrarungdomar och lojalitet	13
3 Gällande rätt	14
3.1 När bör en handling kriminaliseras?	14
3.2 Den straffrättsliga bedömningen	14
3.2.1 Brottsubricering: mord eller dråp?	14
3.2.2 Straffmätning och straffvärde	15
3.2.3 Försvårande och förmildrande omständigheter	17
3.3 Medverkan till brott	17
3.3.1 Anstiftan och medhjälp	17
3.3.2 Förmildrande omständigheter vid medverkan	18
3.4 Bör brott med heder som motiv särregleras?	19
4 Rättsfallsgenomgång	20
4.1 Therese (1989)	20
4.1.1 Bakgrund	20
4.1.2 Domstolarnas bedömning	21
4.1.3 Egna reflektioner	22
4.2 Maryam (1994)	22
4.2.1 Bakgrund	22
4.2.2 Domstolarnas bedömning	23
4.2.3 Egna reflektioner	24
4.3 Sara (1996)	24

4.3.1	Bakgrund	24
4.3.2	Domstolarnas bedömning	25
4.3.3	Egna reflektioner	26
4.4	Fadime (2002)	26
4.4.1	Bakgrund	26
4.4.2	Domstolarnas bedömning	27
4.4.3	Egna reflektioner	27
4.5	Manidja (2012)	28
4.5.1	Bakgrund	28
4.5.2	Domstolarnas bedömning	29
4.5.3	Egna reflektioner	29
4.6	Maria (2012)	30
4.6.1	Bakgrund	30
4.6.2	Domstolarnas bedömning	30
4.6.3	Egna reflektioner	31
4.7	Ikram (2013)	32
4.7.1	Bakgrund	32
4.7.2	Domstolarnas bedömning	32
4.7.3	Egna reflektioner	33
5	Analys och slutsatser	34
5.1	Lagstiftning och hedersproblematiken	34
5.2	Domstolarna och hedersproblematiken	35
5.3	Slutsatser	36
	Käll- och litteraturförteckning	39
	Rättsfallsförteckning	41

Summary

Because of honour-related problems thousands of people lose their lives every year. There is an honour-culture, and this culture has a code. The code stipulates, among other things, that honour must be restored if the family is dishonoured. Restoration of honour can be achieved by killing the one who dishonoured the family. Over the past 25 years, Sweden has faced the honour-problems and many women and girls have lost their lives because of honour. Mostly it is ordinary women and girls who want to live their lives according to their own conditions, which can not be accepted by the family and its' male leaders. Fathers, brothers and other male relatives are being pressured to commit murder because of the family's honour. When the murder is committed the honour is, according to the code, re-established and the family is faced with newfound respect.

The Swedish courts have in recent decades been faced with this new problem. The purpose of this dissertation is to investigate whether the courts have dared to deal with the current honour-problems.

Honour – with all that it entails – is new to the Swedish society and therefore there is a lack of uniform definitions and insufficient knowledge of what honour can lead to. This is made visible by the absence of laws, commentaries, distinguishable and consistent practice, etc. where honour-problems are dealt with. After examining the legislative and seven court cases, I have come to some conclusions. The existing legislation is sufficient and the courts have been able to deal with the complex concept of honour. There has been a distinguishable and positive trend among the courts use of terms, such as *honour-motive*, and general reasoning. Differences between the courts have appeared and that is why the precedent from the Supreme Court – which to this date has not granted leave to appeal – is required.

Sammanfattning

Den globala hedersproblematiken leder till att tusentals människor förlorar sina liv varje år. Det finns en hederskultur och denna kultur har en kod. Koden stadgar bland annat att hedern måste återupprättas om familjen vanhedras. Återupprättelse av heder kan ske genom att ”den felande” dödas. Under de senaste 25 åren har denna hedersproblematik även kommit till Sverige och flera kvinnor och flickor har förlorat sina liv på grund av heder. Mestadels handlar det om vanliga kvinnor och flickor som vill leva sina liv efter egna villkor, vilket inte kan accepteras av familjen och dess manliga ledare. Fäder, bröder och andra manliga släktingar har då blivit hetsade och pressade till att begå mord. När mordet har begåtts har hedern enligt koden återupprättats, och familjen har bemöts med nyvunnen respekt.

De svenska domstolarna har under senare årtionden ställts inför denna nya problematik. Uppsatsens syfte är att undersöka om domstolarna har vågat befatta sig med den rådande hedersproblematiken.

Då begreppet heder – med allt vad det innebär – är nytt saknas enhetliga definitioner och det saknas förståelse för och kunskap om vad hedern kan leda till. Detta synliggörs genom avsaknad av lagar, lagkommentarer, tydlig och konsekvent praxis m.m. där hedersproblematiken behandlas. Efter att ha undersökt lagstiftning och sju rättsfall har jag kommit fram till en del slutsatser. Den befintliga lagstiftningen är tillräcklig och domstolarna har kunnat behandla det komplexa begreppet heder. Det har skett en tydlig och positiv utveckling bland domstolarnas begreppsanvändning och idag används begrepp som *hedersmotiv* i domskälen. Olikheter i domstolarnas sätt att bemöta och behandla hedersproblematiken förekommer dock, varför prejudikat från Högsta domstolen – som hitintills inte har beviljat prövningstillstånd i ett hedersärende – erfordras.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
Kap.	Kapitel
P.	Punkt
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
St.	Stycke
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

”Jag har trampat på deras heder, jag har tagit ifrån dem allt de har, jag har förstört hela släktens liv... Att döda mig är det enda sätt de har att få tillbaka sin heder, sin stolthet.”¹

1.1 Presentation av ämnet

Det var Fadime Sahindals² ord innan hon 2002 blev ihjälskjuten av sin fader. Fadimes fader sade under rättegången att problemet nu var slut. Han hade således, genom att ta sin dotters liv, gjort det som hade varit nödvändigt för att återfå sin heder. Heder är ett globalt problem som leder till att cirka 5000 kvinnor årligen mördas av manliga närstående.³ Fadimefallet är varken det första eller sista där vi i Sverige stöter på begreppet *heder* och den tillhörande hedersproblematiken.

Heder är ett begrepp som man gärna associerar med positivt laddade ord, till exempel hjältar. På senare tid har det svenska samhället även blivit bekant med en annan sida av begreppet. Exempel där fäder och bröder mördar sina döttrar och systrar för att återfå sin heder har blivit vanligare. Inte bara de svenska domstolarna, utan hela det svenska samhället har blivit introducerade till en ny variant av begreppet heder, där vi har att göra med aktörer som är motsatsen till hjältar.

Självfallet leder hedersproblematiken (som har kommit till Sverige under senare årtionden) till juridiska problem och svårigheter som måste lösas.

¹ Cit. Unni, Wikan, *En fråga om heder*, 2003, s. 62.

² Se underkapitel 4.4: Fadimefallet.

³ Amnesty International (amnesty.se), s. 3, 2013-11-15.

Då det handlar om förut okända problem föreligger stora brister, synliga bland annat genom avsaknad av enhetliga definitioner⁴, praxis, förarbeten osv. Denna uppsats har som syfte att belysa hur domstolarna har agerat när de har stött på det komplexa begreppet heder – vågar och kan domstolarna behandla och bemöta hedersproblematiken?

1.2 Syfte

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka om de svenska domstolarna har vågat befatta sig med den rådande hedersproblematiken. I samband med detta vill jag även försöka utreda om den nuvarande lagstiftningen är tillräcklig eller om ny lagstiftning behövs. Eftersom att domstolarna är bundna av de rättskällor som finns ska jag undersöka dessa för att avgöra om en förändring är nödvändig.

1.3 Frågeställningar

Min huvudfrågeställning är: Vågar de svenska domstolarna behandla det komplexa begreppet *heder*? Och om ja, på vilket sätt gör de det? För att besvara denna fråga behöver jag även svar på: I vilken utsträckning behandlas hedersbegreppet i svensk lagstiftning (inklusive förarbeten, lagkommentarer och dylikt)? Behövs ny lagstiftning till detta nya problem?

1.4 Avgränsningar

På grund av begränsningar i tid och utrymme görs en del avgränsningar. Då jag anser det viktigt att belysa problemet i sin helhet skriver jag om *hedersrelaterat våld* istället för *hedersmord*. Med ”problemet i sin helhet” åsyftar jag en problematik som innefattar alla typer av våld och inte bara mord. På grund av begränsningarna fokuserar jag dock endast på rättsfall där mord har begåtts.

⁴ Till exempel definition av begreppet heder. Se underkapitel 2.1: Definition av begreppet heder.

De rättsfall som behandlas är svenska, från 1989 till idag. I rättsfallen är det enbart kvinnliga offer och jag gör således en avgränsning likaså där. Jag är emellertid fullt medveten om att fler än kvinnor/flickor drabbas. Män/pojkar är även utsatta⁵ i rollen som gärningsman, eftersom det är de som får ansvaret att ”lösa problemet”. Skiljaktiga meningar i rättsfallen beaktas inte. Lagstiftningen som behandlas är precis som rättsfallen, enbart svensk.

Jag skriver i kapitlet som avser gällande rätt (Kap. 3) bland annat om anstiftan och medhjälp till brott. Förberedelse och stämpling är osjälvständiga brottsformer som kräver att brott inte ska ha fullbordats eller kommit till försök. Under rättsfallsanalysen behandlar jag endast fullbordade brott och därför skriver jag inte om de osjälvständiga brottsformerna.

1.5 Perspektiv och metod

Jag använder mig genomgående av ett kritiskt perspektiv, och detta särskilt vid min analys av domstolarnas ställningstagande kring hedersproblematiken.

Uppsatsen skrivs med en traditionell rättsvetenskaplig metod. Detta innebär att jag i största möjliga utsträckning använder mig av lagtext, förarbeten, lagkommentarer och rättsfall. I bakgrundskapitlet (Kap. 2) är mitt skrivsätt uteslutande deskriptivt. Avhandlingsdelen (bestående av kapitel tre och fyra) är delvis deskriptiv (Kap. 3 och 4), delvis analytisk (Kap. 4). Skrivsättet i det sista och avslutande kapitlet (Kap. 5), där jag analyserar och utvärderar det som har framkommit i avhandlingsdelen, är värderande.

⁵ Denna utsatthet belyses i rättsfallsgenomgången (Kap 4).

1.6 Forskningsläge

Då hedersproblematiken är så pass ny i Sverige finns det inte mycket skrivet om den. Said Mahmoudi⁶ skrev år 2002 artikeln ”*Om hedersmord*”⁷ där han inleder med att allmänt förklara hedersmord. Efter detta skildrar han lagstiftning och rättspraxis i de länder där hedersmord ofta förekommer och avslutar med att diskutera hur problemet med hedersmord ska bemötas. Mahmoudi problematiserar det faktum att gärningsmannen ofta provoceras till att begå mord av släkt och familj och menar att även de medverkande bör ställas inför rätta.

1.7 Material

I bakgrundskapitlet (Kap. 2) utgår jag främst från Unni Wikans⁸ texter (*Om heder*, 2009, samt *En fråga om heder*, 2003), både som källa och för inspiration. Uppsatsen är rättsvetenskaplig och jag använder mig således av de etablerade rättskällorna. Lagtext och lagkommentarer används i kapitel tre när jag undersöker gällande rätt. För att kunna analysera hur domstolarna har hanterat hedersproblematiken granskas sju rättsfall.

1.8 Disposition

I bakgrundskapitlet (Kap. 2) ger jag läsaren en bild av vad heder, hedersrelaterat våld samt hedersproblematik är och varför det uppkommer. Denna förståelse är avgörande för den resterande delen av arbetet. Efter detta kapitel följer avhandlingen som består av en redogörelse för gällande rätt (Kap. 3) och en efterföljande rättsfallsanalys (Kap. 4). Uppsatsen avslutas med en analys (Kap. 5) där jag – på ett objektiva sätt – utvärderar vad som tidigare har framkommit, samt besvarar mina frågeställningar.

⁶ Said Mahmoudi är professor i internationell rätt vid Stockholms universitet.

⁷ Mahmoudi, Said, *Om hedersmord*, JT nr 1 2002-03.

⁸ Unni Wikan är norsk professor i socialantropologi vid universitetet i Oslo, Norge.

2 Heder och hedersrelaterat våld

Vad innebär egentligen begreppet heder och hur skiljer sig hedersrelaterat våld från andra typer av våld? I detta bakgrundskapitel redogörs för vad det komplicerade begreppet betyder och varför så många kvinnor dödas på grund av det.

2.1 Definition av begreppet *heder*

Heder definieras enligt Nationalencyklopedin som ”erkännande av (bibehållet eller förbättrat) anseende ofta till följd av ngn prestation”⁹.

Hedersbegreppet är svårdefinierat då innebörden skiljer sig från samhälle till samhälle, men även på grund av att begreppet har ändrats under tidens gång. Forskare på området menar dock att en betydelsefull gemensam nämnare och en central roll i hedersproblematiken är kravet på kvinnlig kyskhet.¹⁰

På olika platser i världen har det genom historien funnits samband mellan mannens heder och kvinnans sexuella beteende.¹¹ Idag kan en person eller en släkt vanhedras innan en sexuell relation har inletts.¹² Att hedern kostar liv är inte heller nytt. Det finns historiska berättelser om män som duellerade i Europa, redo att gå i döden för att försvara sin heder.¹³ Förutom duellerna fanns ytterligare en lösning: döda kvinnan.¹⁴

Unni Wikan har försökt definiera begreppet, men menar att det är väldigt problematiskt. Heder orsakar inte bara våld mot kvinnor, utan även mot män. Det finns en hederskod i icke-västliga samhällen, som är en samling regler. Dessa regler uppräknar vad som tillför respektive inte tillför heder.

⁹ Cit. Nationalencyklopedin (ne.se), 2013-11-15.

¹⁰ Amnesty International (amnesty.se), s. 5, 2013-11-15.

¹¹ Wikan 2003, s. 57.

¹² Wikan 2003, s. 58 samt Sarafallet (se underkapitel 4.3).

¹³ Wikan, Unni, *Om heder*, 2009, s. 15.

¹⁴ Wikan 2003, s. 59.

En person¹⁵ eller familj kan således vinna och förlora heder och heder ses som ett ting; något man har eller inte har. Respekt är något som kommer med heder och heder blir en rättighet som en person har. En person med heder blir en person med särskild värdighet och personen ska behandlas på ett visst sätt, enligt Wikan.¹⁶

Släkten och familjen spelar en stor roll då heder är knutet till en individ och samtidigt till ett kollektiv/en familj¹⁷. Familjen är överordnad och individen underordnad kollektivet och dess behov.¹⁸ Detta innebär att en familj har en gemensam heder, vilket leder till att hela familjen förlorar hedern om en familjemedlem förlorar den.¹⁹

Det som alltid har varit avgörande för om en person eller familj har heder är omvärldens bild och inte personliga åsikter. På grund av detta är det personens rykte som spelar roll.²⁰ Vad andra tycker och anser om en persons handlingar blir direkt avgörande för om personen har eller saknar heder.²¹

Med begreppet heder kommer även översättningsproblem. På bland annat kurdiska, turkiska, arabiska och persiska har man två olika begrepp/hedersmodeller, vilka båda översätts med *heder* till svenska. Den första modellen (*namus* på turkiska) berör kvinnors kyskhet och den andra (*shirif*) berör annat, såsom en persons gästfrihet och tapperhet. Eftersom båda modellerna översätts till heder kan en nyans av problemet lätt gå förlorad. Detta kan leda till problem under en rättegång där en gärningsman berättar och blir översatt.²²

¹⁵ Heder ses ofta som något en *man* har och det finns således en tydlig könsdimension. Se Wikan 2003 s. 57.

¹⁶ Wikan 2003, s. 64-66.

¹⁷ ”Min far höll i pistolen, men det stod andra bakom”, sa Fadimes syster, Songül, i rätten (se underkapitel 4.4: Fadimefallet, samt Wikan 09, s. 48).

¹⁸ Grutzky, Eduardo, Åberg, Lars, *Heder och samvete: en bok om hederskultur i Sverige*, 2013, s. 29.

¹⁹ Wikan 2003, s. 66.

²⁰ Wikan 2003, s. 66.

²¹ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld (handbok)*, 2006, s. 17.

²² Wikan 2003, s. 67.

En annan del av hedersproblematiken som är problemvällande är att motsatsen till heder är ingen heder (även kallat *vanheder*), dvs. något man inte har. Denna motsats ska inte förväxlas med skam, då vanheder är mycket mer än skam. Vanheder är (liksom heder) något som berör hela personen och hela personens identitet.²³ En gärning (till exempel samlag utanför äktenskap) kan vara skamlig och skam dras över familjen och dess ledare, som därför blir vanhedrade.²⁴

Sammanfattningsvis kan om hedersbegreppet sägas följande: Om reglerna i hederskoden följs, ska samhället visa respekt åt familjen och dess ledare. Heder – som är ett ting – handlar således om en rätt till respekt som kan förloras om koden inte följs. Då hedern är kopplad till ett kollektiv kan en dotters skamliga agerande leda till att hela familjen förlorar sin heder, och därför blir vanhedrad. Reglerna i koden är praktiska och det är följaktligen handlingar (till exempel hedersmord) och inte uttalanden som gör att en person vinner/vidhåller respektive förlorar hedern. Eftersom att det är omvärlden som bestämmer om man har, inte har eller har återupprättat hedern, är det rykten och andras uttalanden och åsikter som är avgörande.²⁵

2.2 Definition av begreppet *hedersrelaterat våld*

Precis som för begreppet heder, saknas en otvetydig definition av begreppet hedersrelaterat våld.²⁶ Begreppet introducerades på allvar under 1990-2000-tal och har fått internationellt genomslag.²⁷ Förutom hedersmord som är mest känt, förekommer bland annat kvinnlig könsstympning, blodshämnd och andra våldsaktioner i hederns namn. Tvångsåtgärder såsom tvångsäktenskap kan också inträffa.²⁸

²³ Wikan 2003, s. 68.

²⁴ Darvishpour, Mehrdad, Hamednaca, Arhe, m.fl., *Perspektiv på manlighet och heder*, Stockholm 2010, s. 60-62.

²⁵ Wikan 2003, s. 69-70 samt Wikan 2009, s. 17-18.

²⁶ Åklagarmyndigheten 2006, s. 6.

²⁷ Mahmoudi 2002-03, s. 243.

²⁸ Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, 2009, s. 31-35.

Hedersrelaterat våld sker för att återupprätta hedern²⁹. Våldet riktas mot den som har visat illojalitet eller har begått brott mot hederskoden som finns för familj och samhälle och på så sätt har vanhedrat och skadat familjens rykte. När ryktet skadas blir familjen och dess ledare utsatta för hån och förakt från utomstående. En lösning³⁰ på problemet blir då att till exempel att döda den felande, vilket kallas hedersmord.³¹

Detta hedersrelaterade våld är vanligt i patriarkala samhällen i Mellanöstern, kring Medelhavet och i delar av Central- och Sydasien, men även inom till exempel maffiaklaner. I dessa områden finns det exempel på svaga stater och institutioner där familjerna fungerar som hjälp och skyddsnät. Familjemedlemmarna blir beroende av varandra och lojalitet blir den viktigaste normen. Familjens intressen sträcker sig således långt; kvinnornas sexualitet är under männens kontroll och äktenskap ingås med beaktande av familjens och släktens intressen. Vid motsättningar från kvinnornas sida kan familjens ledare och manliga medlemmar till exempel döda dem och på så sätt återställa familjens heder.³²

Ett annat problem som har medföljt hedersproblematiken är att målsäganden undviker anmälningar på grund av risken att vanhedra sin familj och därför bli utsatt för det hedersrelaterade våldet.³³

Sammantaget kan hedersrelaterat våld förklaras som ett brott i syfte att återupprätta heder, alternativt för att förhindra skada. Detta brott riktas vanligen mot en släkting som enligt ett kollektiv/en familj och deras hederskods uppfattning vanhedrat eller riskerar att vanhedra kollektivets heder.³⁴

²⁹ Innebörden av att ”återupprätta heder” behandlas nedan. Se underkapitel 2.4.

³⁰ Jämför med vad Fadimes fader säger, underkapitel 1.1: Introduktion, samt under Fadimefallet (underkapitel 4.4).

³¹ Nationalencyklopedin (ne.se), 2013-11-16.

³² Nationalencyklopedin (ne.se), 2013-11-16.

³³ Åklagarmyndigheten 2006, s. 6.

³⁴ Åklagarmyndigheten 2006, s. 6.

2.3 Skillnader mellan hedersrelaterat våld och våld i nära relationer

Det finns flera skillnader mellan hedersrelaterat våld och våld i nära relationer (nedan *relationsvåld*). För det första är det hedersrelaterade våldet nästan alltid kollektivbaserat och det finns vanligtvis flera gärningsmän i form av ett kollektiv/en familj. I fall med relationsvåld är det många gånger bara en gärningsman. En andra skillnad är reaktionerna från omgivningen. Hedersrelaterade brott uppskattas då det är ett tecken på lojalitet, medan relationsvåld ofta fördöms av närstående. En tredje olikhet finner man gällande planering av brottet; hedersrelaterat våld planeras vanligen (ibland i flera år), men relationsvåld sker ofta utan planering. Den fjärde och sista skillnaden handlar om ånger. Gärningsmannen som har begått hedersrelaterat våld kan känna stolthet och får respekt av andra i familjen, samtidigt som relationsvåld ofta efterföljs av ånger.³⁵

2.4 Att återupprätta förlorad heder

Reglerna om förlust och återupprättelse av heder finns specificerade i hederskoden. Då reglerna är grundläggande innebär brott mot dem vanheder och familjens ledare måste agera för återupprättelse.³⁶

Forskare hävdar att sannolikheten för hedersmord är liten om brottet mot hederskoden – verkligt eller påstått – inte blir allmänt känt. Ett hedersmord ses sålunda som en sista utväg. Om brottet inte kan hemlighållas blir familjen tvungen att agera för att återerövra den förlorade hedern. En familj som inte agerar förlorar respekt, utsätts för starka påtryckningar och öppet hån. Den familj som agerar och återupprättar sin heder, till exempel genom hedersmord, hyllas.³⁷

³⁵ Åklagarmyndigheten 2006, s. 12.

³⁶ Wikan 2003, s. 70.

³⁷ Amnesty International (amnesty.se), s. 6, 2013-11-15.

Vanliga gärningsmän är brodern till offret, följt av fadern, manliga släktingar, farbröder och även make eller makes släkt. Även kvinnorna i familjen och släkten har en roll i de hedersrelaterade brotten såsom ryktesspridare, men de kan även vara med i planering och dylikt.³⁸

2.5 Heder och religion

Islam ger inget stöd för hedersvåld. Muslimska feminister, ledare och intellektuella menar att islam har feltolkats och att hedersrelaterat våld istället är traditioner och sedvänjor som har åsidosatt islam. En av anledningarna till detta är att islam primärt har tolkats av män och kvinnorna har fått en tillbakadragen roll.³⁹ Heder och hedersrelaterat våld är inget som kommer från religioner eller kulturer. Det är något som har funnits längre än islam och har ingen geografisk begränsning. Dessa handlingar förekommer idag bland muslimer, kristna, judar och icke-troende världen över.⁴⁰

2.6 Invandrarungdomar och lojalitet

En utmaning som är exklusiv för invandrarungdomarna är valet mellan ”familjen och dess värderingar och det svenska samhället och dess normer och värderingar”⁴¹. Detta val handlar om lojalitet – vem ska man vara lojal mot? Resultatet blir oftast en blandning, vilket leder till ständiga värderingar av motstridiga uppfattningar. Ungdomarna hamnar i en utsatt situation där de blir lättpåverkade, vilket kan utnyttjas.⁴²

³⁸ Amnesty International (amnesty.se), s. 6, 2013-11-15.

³⁹ Amnesty International (amnesty.se), s. 4, 2013-11-15.

⁴⁰ Mahmoudi 2002-03, s. 242.

⁴¹ Cit. Kamali, Masoud, *Varken familjen eller samhället – en studie av invandrarungdomars attityder till det svenska samhället*, 1999, s. 67.

⁴² Kamali 1999, s. 67-69.

3 Gällande rätt

Svensk lagstiftning innehåller inte någon uttrycklig regel gällande heder. I kapitel tre presenteras relevant lagstiftning m.m. för hedersproblematiken och kapitlet avslutas med frågan om ny lagstiftning behövs.

3.1 När bör en handling kriminaliseras?

Kriminalisering sker när det finns ett behov av att påverka medborgarnas beteende för att skydda något värde eller intresse. Liv, frihet och hälsa är exempel på legitima värden som behöver skyddas. Ett av de mest basala kraven gällande kriminalisering är att det ska vara gärningstyper och inte enskilda individer eller gärningar som kriminaliseras. Ytterligare ett viktigt krav är att kriminalisering ska ske i sista hand. I 29 kap. 1 § 2 st. BrB återfinns legaldefinitionen av straffvärde. Straffvärdebedömningar spelar inte bara roll vid fråga om kriminalisering bör ske, utan även gällande hur högt ett straffvärde bör vara. Detta kommer vid kriminalisering till uttryck genom den straffskala som finns för den i fråga kriminaliserade gärningstypen.⁴³

Straffrätten förändras sakta och har en konservativ karaktär vilket leder till att det har varit svårt att nykriminalisera en del områden.⁴⁴

3.2 Den straffrättsliga bedömningen

3.2.1 Brottsubricering: mord eller dråp?

I BrB dras gränsen mellan mord (3 kap. 1 § BrB) och dråp (3 kap. 2 § BrB) efter beaktande av hur grovt brottet är. När man gör denna bedömning tas hänsyn till *alla föreliggande omständigheter*. Gärningen ska ses som mord om det är uppsåtligt dödande och särskilt grovt, och annars som dråp.⁴⁵

⁴³ Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2010, s. 55-57.

⁴⁴ Asp m.fl. 2010, s. 60-61.

⁴⁵ Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, m.fl, *Brottsbalken: en kommentar (del I)*, 2009, s. 3:2.

3.2.2 Straffmätning och straffvärde

När ett straff ska bestämmas beaktas straffvärdet, gärningsmannens tidigare brottslighet och ålder, billighetsskäl och praxis.⁴⁶ Straffvärdet är utgångspunkten för påföljdsbestämningen.⁴⁷

I 29 kap. 1 § 1 st. BrB stadgas att straff ska ”[...] bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde”⁴⁸. I andra stycket av paragrafen stadgas att ”[...] vid bedömning av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person”⁴⁹.

Utgångspunkt och huvudregel är således enligt 29 kap. 1 § BrB att straffvärdet bestämmer straffmätningen av ett brott eller samlad brottslighet. Andra stycket reglerar vilka omständigheter som ska uppmärksammas vid bedömning av detta värde; samtliga relevanta omständigheter ska uppmärksammas innan straffmätning sker. Undantag till denna huvudregel finns ibland annat i 29 kap. 4, 5 och 7 §§ BrB⁵⁰ som gör det möjligt att ta hänsyn till annat än straffvärdebedömningen.⁵¹

Gemensamt för de omständigheter som hänsyn får tas till vid straffvärdebedömning enligt 29 kap. 1 § BrB, är att de är relevanta vid brottsögonblicket. Därför spelar det ingen roll vad gärningsmannen tidigare har gjort och det som händer efter brottet saknar således också betydelse.⁵²

⁴⁶ Nationalencyklopedin (ne.se), 2013-11-20.

⁴⁷ Zeteo, lagkommentarer till 29 kap. BrB, avsnitt ”Straffvärde som utgångspunkt för påföljdsbestämningen” (första stycket), 2013-11-25.

⁴⁸ 29 kap. 1 § 1 st. BrB.

⁴⁹ 29 kap. 1 § 2 st. BrB.

⁵⁰ 29 kap. 4 och 5 §§ BrB behandlas under underkapitel 3.3.

⁵¹ Zeteo, lagkommentarer till 29 kap. 1 § BrB, avsnitt ”Allmänna grunder för straffmätningen” (första stycket), 2013-11-29.

⁵² Zeteo, lagkommentarer till 29 kap. 1 § BrB, avsnitt ”Omständigheter vid brottet” (andra, tredje och femte stycket), 2013-11-29.

Detta ska inte tolkas som så att bakgrunden till själva gärningen inte är substantiell. Bakgrunden är av väsentlig betydelse, vilket belyses genom de subjektiva omständigheterna; t.ex. har en handling som är övervägd vanligtvis inte samma straffvärde som en impulshandling och likartade brott kan bedömas olika på grund av deras motiv.⁵³

Utan betydelse för bedömningen är vem som drabbas av brottet, men detta beaktas till viss del genom 29 kap. 2 § BrB. Förutom brottets objektiva omständigheter⁵⁴ beaktas likaså de subjektiva, vilka spelar en större roll vid straffvärdebedömningen. De subjektiva omständigheterna kommer i lagtexten till uttryck genom stadgandet att vad den tilltalade har insett eller borde ha insett samt de avsikter eller motiv som den tilltalade har haft ska beaktas.⁵⁵ Enligt andra meningen i 29 kap. 1 § BrB ska det särskilt beaktas om gärningen har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person, bland annat mord, dråp och allvarligare misshandel.⁵⁶

Straffskalan för mord (3 kap. 1 § BrB) har utvidgats från att omfatta enbart tio års fängelse (eller livstid), till fängelse i lägst tio år och högst arton år, eller livstid. Fängelse på livstid ska endast utdömas för de allvarligaste fallen.⁵⁷

Sammanfattningsvis kan sägas att gärningar inom samma brottstyp jämförs när straffvärdet ska bestämmas. Gärningen jämförs med andra gärningar för att avgöra om den är lindrigare eller svårare.⁵⁸

⁵³ Prop. 1987/88:120, s. 80-81.

⁵⁴ De objektiva omständigheterna har markerats i lagtexten, 29 kap. 1 § 2 st., genom ”skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit”.

⁵⁵ Zeteo, lagkommentar till 29 kap. 1 § BrB, avsnitt ”Omständigheter vid brottet” (första, andra, fjärde och femte stycket), 2013-11-29.

⁵⁶ Zeteo, lagkommentarer till 29 kap. 1 § BrB, avsnitt ”Andra meningen” (första och tredje stycket), 2013-11-29.

⁵⁷ Prop. 2008/09:118 s. 42-43.

⁵⁸ Åklagarmyndigheten 2006, s. 46.

3.2.3 Försvårande och förmildrande omständigheter

I 29 kap. 2 § BrB behandlas de försvårande omständigheterna som ökar straffvärdet. Det handlar genomgående om omständigheter vilka är hänförliga till det faktiska brottet. Omständigheterna i andra paragrafen, men även i kapitlets tredje paragraf, är endast exemplifierande och det kan således förekomma andra försvårande (och förmildrande) omständigheter. Exempel på försvårande omständigheter som kan kopplas ihop med hedersproblematiken är 29 kap. 2 § 2, 3, 4, 5 och 8 p.⁵⁹

I 29 kap. 3 § BrB stadgas omständigheter som för straffvärdebedömningen i förmildrande riktning. Dessa omständigheter bör inte vara aktuella vid hedersrelaterad brottslighet. Detsamma gäller omständigheterna i 29 kap. 5 § BrB som ska beaktas vid straffmätning.⁶⁰

3.3 Medverkan till brott

Ett av problemen med hedersrelaterat våld är att det ofta finns flera personer iblandade. Sällan är det endast gärningsmannen som har utfört brottet som har planerat gärningen m.m. Den verkliga initiativtagaren kan vara någon helt annan än den som utför brottet och det är därför viktigt att undersöka formerna för förberedelse och medverkan till brott. De allmänna reglerna om medverkan finns i 23 kap 4 och 5 §§ BrB.

3.3.1 Anstiftan och medhjälp

För att medverkande ska bli aktuellt krävs enligt 23 kap. 4 § BrB att gärningen har främjats med råd eller dåd. En gärning främjas om den medverkande – fysiskt eller psykiskt – ”[...] övat inflytande på händelseutvecklingen i brottsfrämjande riktning, vore det så än blott genom att styrka de andra i deras brottsliga beslut”.⁶¹

⁵⁹ Zeteo, lagkommentarer till 29 kap. 2 § BrB, avsnitt ”Allmänt om paragrafen” (första stycket), 2013-11-30.

⁶⁰ Åklagarmyndigheten 2006, s. 47.

⁶¹ Asp m.fl. 2010, s. 468-469 samt cit. SOU 1944:69 s. 91.

Det krävs således inte mycket för att en gärning ska främjas och bidraget kan vara mer eller mindre obetydligt⁶². För att det ska ses som medverkande krävs det att gärningen sker i direkt anslutning till fullbordandet av brottet. I 23 kap. 4 § 2 st. BrB stadgas två former för främjande, nämligen anstiftan och medhjälp.⁶³

Anstiftan innebär att genom psykisk påverkan få en person att utföra en (brottslig) gärning. Det finns inga krav på vilseledande, övertalning, hot eller tvång. En anstiftare och personen som har utfört brottet kan få samma straff.⁶⁴

Uppfyller främjandet inte kraven för anstiftan, kan det istället vara medhjälp. Medhjälp kan precis som anstiftan vara psykisk (genom till exempel råd eller uppmuntran), men även fysisk.⁶⁵

3.3.2 Förmildrande omständigheter vid medverkan

De förmildrande omständigheterna i 29 kap. 3 § BrB kan inte användas vid hedersärenden⁶⁶. En bestämmelse som i sådana situationer kan bli tillämplig är emellertid 23 kap. 5 § BrB, som reglerar förmildrande omständigheter vid medverkan. Om ”någon förmåtts att medverka till brott genom tvång, svek eller missbruk av hans ungdom, oförstånd eller beroende ställning [...], må straffet för honom sättas under vad för brottet eljest är stadgat”⁶⁷. Paragrafen kan inte bli tillämplig om gärningsmannen har utfört den brottsliga gärningen ensam.⁶⁸

⁶² I NJA 1963 s. 574 ansågs en person som hållit i gärningsmannens rock under en misshandel vara medverkande av HD.

⁶³ Asp m.fl. 2010, s. 468-471.

⁶⁴ Nationalencyklopedin (ne.se), 2013-12-02.

⁶⁵ Asp m.fl. 2010, s. 472.

⁶⁶ Se underkapitel 3.2.3: Försvårande och förmildrande omständigheter.

⁶⁷ 23 kap. 5 § BrB.

⁶⁸ Zeteo, lagkommentarer till 23 kap. 5 § BrB, avsnitt ”Bakgrund” (tredje stycket), 2013-12-02.

29 kap. 3 § BrB kan användas vid hedersärenden med flera gärningsmän. Typfallen är när manliga ledare från familjen tvingar yngre män i familjen att utföra brott mot kvinnliga släktingar. I de fall där någon har påverkats och 23 kap. 5 § BrB blir tillämplig för en medverkande, får det i regel konsekvenser för en annan medverkande. Påverkan ses då i regel som en försvårande omständighet för den andre medverkande, enligt 29 kap. 2 § 5 p. BrB.⁶⁹

3.4 Bör brott med heder som motiv särregleras?

I de svenska domstolarna görs igen skillnad mellan hedersmord och andra mord. Domstolarna beaktar inte argument gällande kultur, provokation och liknande som förmildrande omständigheter.⁷⁰ Religion och tradition ska inte påverka straffvärdebedömningen, som i möjligaste mån ska bygga på rationell argumentation.⁷¹

Det finns flertalet motioner som behandlar heder och hedersproblematik, till exempel 2013/14:A297⁷² och 2012/13:So542. I motionen 2012/13:So542, *Skam- eller hedersrelaterat våld eller förtryck*, föreslogs en införelse av motivet skam eller heder som försvårande omständighet vid brott. Samma motion behandlade frågan om strängare bedömning av och strängare straff för hedersrelaterade brott. Justitiekommittén kom i betänkande 2012/13:JuU10, *Straffrättsliga frågor*, fram till att lagstiftningen var tillräcklig och att ytterligare initiativ från riksdagens sida inte var nödvändigt. Utskottet betonade att reglerna om anstiftan och medhjälp kan tillämpas på medverkande.⁷³ Riksdagen biföll – trots att reservationer framfördes – utskottets förslag.⁷⁴

⁶⁹ Åklagarmyndigheten 2006, s. 47.

⁷⁰ Mahmoudi 2002-03, s. 245.

⁷¹ Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 2007, s. 102.

⁷² Motion 2013/14:A297, *Motarbete våld och förtryck i hederns namn* (i beredningsfas).

⁷³ Justitiekommitténs betänkande 2012/13:JuU10, *Straffrättsliga frågor*, s.12-14.

⁷⁴ Protokoll 2012:13/74 (Riksdagens protokoll), torsdagen 7 mars 2012.

4 Rättsfallsgenomgång

I kapitel fyra behandlas sju rättsfall för att undersöka domstolarnas agerande när de har stött på hedersproblematiken. Inledningsvis skildras bakgrunden till respektive fall och därefter följer domstolarnas bedömningar. Varje rättsfallsgenomgång avslutas med en kortfattad analys. Högsta domstolen har ännu inte avgjort ett ”hedersärende”.

Rättsfallen kan delas in enligt följande. I fall *ett* och *två* (Therese samt Maryam) ses hedersmotivet och kulturen som en förmildrande omständighet. Domstolarna ändrar spår och resonerar i princip tvärtom under fall *tre* och *fyra* (Sara och Fadime), men vågar inte använda begrepp som heder och hedersmotiv. Begreppsanvändningen blir korrekt och mer konsekvent i fall *fem*, *sex* och *sju* (Manidja, Maria och Ikram), där domstolarna uttryckligen hävdar att hedersmotiv har förelegat.

4.1 Therese (1989)⁷⁵

4.1.1 Bakgrund

Therese C immigrerade år 1987 till Sverige med sina tre barn från Libanon. Två år senare kom hennes make, Maurice C. Efter ett tag började en man, kallad ”R”, komma på besök hemma hos familjen. När Maurice frågade barnen om R berättade de att familjen hade sovit hos R och att han hade sovit hos dem. Maurice konfronterade Therese, som nekade och blev arg. Följande morgon dödade Maurice sin fru med hammare och skruvmejsel. För tingsrätten berättade Maurice att hans avsikt inte hade varit att döda Therese, utan att hota och skrämma henne. Han sade att otrohet var det värsta brottet enligt hans kulturella livsmönster – han ville bevara sin heder.⁷⁶ Maurice C erkände gärningen men förnekade uppsåt.

⁷⁵ RH 1990:125.

⁷⁶ RH 1990:125, s. 1-2.

4.1.2 Domstolarnas bedömning

Karlstads tingsrätt dömde Maurice till fängelse i tio år med efterföljande utvisning i tio år, för mord. Domstolen ansåg det vara styrkt att Maurice uppsåtligt hade berövat Therese livet på grund av hans misstanke om otrohet. Av rättspsykiatrisk undersökning framkom det att Maurice hade handlat i hastigt mod och hade varit påverkad av själslig abnormitet. Tingsrätten fann dock inte att denna abnormitet kunde likställas med sinnessjukdom och gärningen kunde därför inte anses som mindre grov.⁷⁷

I hovrätten – som fastställde tingsrättens domslut – anförde Maurice följande: Brottet hade inte varit planerat. Domstolen skulle beakta att han och hans fru kom från en annan kultur och att hon därför hade varit medveten om reglerna i deras hemland. I Sverige hade han förlorat sin ställning som familjens ledare och hade blivit introducerad till en ny kultur. Detta, tillsammans med den rättspsykiatriska undersökningen, var förmildrande omständigheter. Hustruns krav på skilsmässa hade varit en extremt stark provokation som hade gjort att han inte hade kunnat kontrollera sig.⁷⁸

Hovrätten höll utan längre motivering med tingsrätten avseende brottsrubricering och påföljd. Domstolen ansåg att det inte fanns skäl för prövning av förmildrande omständigheter i 29 kap. 3 § BrB. Lagregler i Libanon och Maurices kulturella bakgrund var omständigheter som hovrätten ansåg kunde beaktas enligt 29 kap. 5 § 1 st. 8 p. BrB⁷⁹. Dessa omständigheter var ändå inte tillräckliga för att domstolen skulle gå under utdömda straffminimum (det vill säga tio år), som 29 kap. 5 § 2 st. BrB möjliggjorde.⁸⁰

⁷⁷ RH 1990:125, s. 2.

⁷⁸ RH 1990:125, s. 3.

⁷⁹ 29 kap. 5 § BrB behandlar omständigheter utöver straffvärde som ska beaktas vid straffmätning.

⁸⁰ RH 1990:125, s. 3-4.

4.1.3 Egna reflektioner

Trots att Maurice sade att han ”ville bevara sin heder”, undvek både tingsrätt och hovrätt att benämna mordet *hedersmord* eller motivet *hedersmotiv*. Det är möjligt att domstolarna såg det som ett svartsjukemord, men det finns utrymme för spekulationer. Domstolarna kanske helt enkelt inte visste hur man skulle bemöta, och kanske inte vågade bemöta, denna nya hedersproblematik. Trots Maurices hedersmotiv och hans brutala sätt att ta Thereses liv – med deras barn i samma lägenhet – blev hans påföljd endast tio år. Att utdöma straffminimum känns fegt och det skickar helt fel signaler.

Hovrätten menade att libanesisk lag och Maurices kultur var omständigheter som kunde falla in under 29 kap. 5 § 8 p. BrB och följaktligen få förmildrande verkan. Dessa omständigheter var dock inte *tillräckliga* för att de skulle kunna beaktas. Enligt hovrätten var kultur således en omständighet som, tillsammans med annat, kunde påverka straffmätningen. Om hedersmord ses som en del av en kultur, ska det då beaktas mildare än andra mord enligt hovrätten?

4.2 Maryam (1994)⁸¹

4.2.1 Bakgrund

Med över 30 knivhugg tog Farg Dabas sin dotter Maryams liv, år 1994. Maryam föddes (som sin fader) i Israel och kom från en palestinsk kristen familj. När Farg flydde till Sverige flyttade Maryam ihop med en muslimsk man. Detta ansågs av Farg och familjen som en skamlig handling. Släkten i Israel fick henne att åka till Sverige för att gifta sig med en av släkten utvald man, vilket Maryam gjorde. När Maryam bröt förlovningen och åter vanhedrade sin familj, beslöt Farg att genomföra vad han redan året innan hade planerat; Maryam skulle dö då hennes livsstil var nedvärderande.

⁸¹ Lindebergs tingsrätt B 219-94, Göta Hovrätt B 1168-94, Högsta domstolen B 316-95.

Efter att han berövade Maryam livet grävde han tillsammans med Maryams styvmoder ner henne i en grop i skogen. Gropen hade han grävt året innan, för detta ändamål.⁸² Farg erkände gärningen och att han hade haft uppsåt. Högsta domstolen lämnade inte prövningstillstånd.

När åklagaren i hovrätten frågade styvmodern varför Farg hade dödat Maryam, svarade hon: ”Det var för hedern. Hos oss araber måste man vara stolt över sin heder. Det är viktigt. Om man blir av med hedern, är det en stor skam för släkten.”⁸³

4.2.2 Domstolarnas bedömning

Tingsrätten började med att betona vilken betydelse den arabiska kulturen hade haft och att denna hade styrt Fargs samt styvmammans handlande. Romansen i Israel och den brutna förlovningen hade dragit skam över Farg och familjen. Detta ledde enligt tingsrätten till att Farg hade genomfört sin brottsplan, dvs. att döda Maryam med kniv och begrava henne i skogen. Utredningen visade enligt domstol att Farg hade försökt undvika att hamna i det läge där dödandet var nödvändigt och hans handling hade skett under stor affekt. På grund av anförda omständigheter rubricerades gärningen som dråp. Vid straffmätningen förelåg inga förmildrande omständigheter enligt domstolen. Farg blev dömd till fängelse i nio år.⁸⁴

Hovrätten ändrade tingsrättens domslut och Farg blev dömd till tio års fängelse för mord. Följande omständigheter var avgörande för domstolen: Farg hade planerat gärningen under en längre tid. Maryam hade levt sista delen av sitt liv under hot och påtaglig rädsla för att bli dödad. Hon hade varit skyddslös och brottet hade utförts av en närstående. Själva gärningen hade inte haft ett kortvarigt händelseförlopp och dödsångest hade framkallats.⁸⁵

⁸² B 219-94, s. 7-11.

⁸³ Cit. B 1168-94, s. 6.

⁸⁴ B 219-94, s. 19-23.

⁸⁵ B 1168-94, s. 8-11.

4.2.3 Egna reflektioner

Min uppkomna fråga i Theresefallet besvarades nu av tingsrätten, som rubricerade brottet som dråp. Farg hävdade att dödandet var nödvändigt, och tingsrätten höll med. Då dödandet var nödvändigt sågs det som en förmildrande omständighet. Istället för att Farg skulle ansvara för sin gärning, blev han ett offer för den arabiska kulturen.

Hovrätten var inte lika försiktig som tingsrätten och dömde Farg till ansvar för mord, men påföljden blev återigen endast straffminimum. Gärningsmannen hade nu – till skillnad från Theresefallet – planerat mordet under en längre tid. Detta ledde till att offret levde under hot och rädsla, men med beaktande av dessa omständigheter fick Farg samma fängelsestraff som Maurice. Maurice påföljd var till och med hårdare, då han även blev utvisad i tio år.

Tingsrätten diskuterade kulturproblematiken, vilket hovrätten inte gjorde på ett lika tydligt sätt. Eftersom att hovrätten inte tog upp begrepp som kultur i bedömningen, anser jag att fallet kan förväxlas med mord med andra motiv. Varken tingsrätten eller hovrätten vågade bemöta hedersproblematiken genom att använda korrekta begrepp som heder, hedersmotiv osv.

4.3 Sara (1996)⁸⁶

4.3.1 Bakgrund

När Sara var 15 år gammal stöps hon efter en utekväll till döds. Gärningsmännen var hennes 16-årige bror och 17-årige kusin. Familjen, som ursprungligen var från Irak, var splittrad och Sara bodde på fosterhem i omgångar. Sara kände sig länge hotad av gärningsmännen och familjens manliga ledare (i form av Saras fader och farbröder).

⁸⁶ RH 1998:8.

Då Sara träffade pojkar och inte levde som ledarna ville, uttalade brodern och kusinen enligt domstolarnas utredningar ständiga hot om att de skulle döda henne. På väg hem från utekvällen hamnade Sara i handgemäng med gärningsmännen. Tillsammans tog de hennes liv genom att strypa henne med en livrem som hade formats som en snara.⁸⁷ Gärningsmännen erkände delar av gärningen men förnekade uppsåt.

4.3.2 Domstolarnas bedömning

Tingsrätten inledde med att fastslå att gärningsmännen hade haft uppsåt att döda Sara. Gärningen hade enligt domstolen inte varit begången i hastigt mod utan hade varit planerad. Enligt tingsrättens utredning var orsaken till att Sara hade berövats livet missnöjet mot henne från manliga släktingar. Detta missnöje hade orsakats av att hon bröt mot deras kulturella livsmönster. Gärningen bedömdes enligt domstolen som mord.⁸⁸ Straffvärdet för det mord gärningsmännen hade begått var enligt tingsrätten väldigt högt. En vuxen gärningsmans påföljd hade blivit livstid, menade domstolen, men gärningsmännen fick fängelse i tre år och sex månader respektive fyra år.⁸⁹

Hovrätten kom liksom tingsrätten fram till att gärningsmännen avsiktligt hade berövat Sara livet. Saras livsstil hade varit en starkt bidragande orsak till gärningen, enligt domstolen, och gärningsmännen hade blivit påverkade av manliga släktingar. Med hänsyn till hur strypningen hade gått till, Saras utsatta och skyddslösa situation samt att gärningsmännen hade varit närstående gjorde att domstolen rubricerade brottet som mord. Domstolen ändrade inte tingsrättens påföljdsval.⁹⁰

⁸⁷ RH 1998:8, s. 5-9.

⁸⁸ RH 1998:8, s. 9-10.

⁸⁹ RH 1998:8, s. 11-12.

⁹⁰ RH 1998:8, s. 14-15.

4.3.3 Egna reflektioner

Återigen var det endast tingsrätten som tog upp begrepp som *kultur* och hovrätten var mycket mer försiktig i sin begreppsanvändning. Jag anser att domstolarna borde ha varit mycket tydligare, mer konkreta och ytterst konsekventa i sin begreppsanvändning. Då tingsrätten tog upp begreppet kultur, borde hovrätten ha gjort likaså. Hovrätten konstaterade endast det faktum att gärningsmännen hade blivit påverkade av manliga släktingar, men kommenterade inte detta något mer.

Domstolarna använde inte heller denna gång begrepp som heder/hedersmotiv/hedersmord i sina bedömningar. Avsaknaden av dessa begrepp är tydlig eftersom att *heder* var motivet bakom brotten och således grunden fallen är byggda på. Tingsrätten gjorde ett litet försök när man hävdade att straffvärdet för ”det mord” gärningsmännen hade begått är mycket högt. Vad för mord – dvs. hedersmord – konkretiserade inte domstolen. Domstolarna ansåg att straffvärdet motsvarade livstid.

4.4 Fadime (2002)⁹¹

4.4.1 Bakgrund

Fadime Sahindal, en 26-årig kvinna som var kurd från Turkiet, levde inte som hennes fader (Rahim Sahindal) och släkt ville, vilket ledde till hennes död. Bland annat på grund av umgänget med sin svenske pojkvän vanhedrade hon sin familj och hedern var tvungen att återupprättas. År 2002 sköts Fadime till döds från nära håll med tre skott mot huvud och ansikte av sin fader.⁹² I förhör med åklagaren sade Rahim: ”Att skjuta henne var den enda lösningen. Det fanns ingen annan utväg. Nu är alla problem lösta. Fadime var problemet.”⁹³ Rahim erkände gärningen, men tog tillbaka sitt erkännande i hovrätten.

⁹¹ Uppsala tingsrätt B 237-02, Svea Hovrätt B 4651-02.

⁹² B 237-02, s. 3-4.

⁹³ Cit. B 237-02, s. 8.

Rahim hävdade i förhör att han ”[...] hade sin heder och sina släktingar att tänka på”⁹⁴. Fadimes syster, Songül, sade: ”Han har utfört själva gärningen men det är flera i släkten som ligger bakom. Det har funnits en press på fadern att utföra mordet. [...] I faderns och släktens ögon har familjens heder återupprättats.”⁹⁵

4.4.2 Domstolarnas bedömning

Rahim blev av tingsrätten dömd för mord till livstids fängelse. Han erkände att han hade berövat Fadime livet, men hävdade att det inte hade varit ett hedersmord. Tingsrätten fann att han uppsåtligen hade tagit livet av sin dotter och på grund av att gärningen hade varit överlagd och planerad dömdes han för mord. Omständigheterna av familjekaraktär som enligt Rahim hade varit den bakomliggande orsaken till gärningen, ansågs enligt domstolen inte vara förmildrande. Eftersom att gärningen hade liknat en avrättning, offer och gärningsman hade varit närstående samt att gärningen hade begåtts inför Fadimes två systrar och moder, blev straffet livstids fängelse.⁹⁶

I hovrätten menade Rahim att en annan man hade dödat Fadime och därefter hade tvingat honom att ta på sig skulden. Domstolen ansåg att den nya berättelsen inte kunde vara riktig och höll i övrigt med tingsrätten.⁹⁷

4.4.3 Egna reflektioner

Som i de tidigare fallen var hovrätten försiktig och kom med en väldigt kort och koncis bedömning. Tingsrätten nämnde ”omständigheter av familjekaraktär”, men inte mer än så. Trots att begreppet heder uppkom i förhör flera gånger var det inget som tingsrätten eller hovrätten behandlade.

⁹⁴ Cit. B 237-02, s. 8.

⁹⁵ Cit. B 237-02, s. 11.

⁹⁶ B 237-02, s. 8, 15-16.

⁹⁷ B 4651-02, s. 5, 8-10.

Domstolarna kommenterade inte heller den tydliga problematiken kring ”personerna bakom” Rahim, som hade pressat honom till att utföra gärningen. Återigen kom domstolarnas fram till att straffvärdet motsvarade livstids fängelse, dvs. motsatsen till straffminimum.

4.5 Manidja (2012)⁹⁸

4.5.1 Bakgrund

Manidja föddes 1990 i Afghanistan och 2001 kom hon med sin familj till Sverige. Hennes familj ville att hon skulle gifta sig med en afghansk man och sommaren 2010 åkte Manidja till Afghanistan och gifte sig med Safiullah. Deras bägge familjer var sunnimuslimer och tillhörde folkgruppen Pashtuner. Safiullah våldtog Manidja flera gånger i veckan och efter en synnerligen grov våldtäkt flydde hon hem till sin moder och beslöt att hon skulle lämna honom. Detta kunde Safiullah, som dessutom felaktigt misstänkte att hon hade varit otrogen mot honom, inte acceptera. På grund av bland annat ovannämnda omständigheter, knivhögg Safiullah Manidja till döds.⁹⁹ Safiullah erkände mordet.

Manidjas syster, Mina, sade under tingsrättens utredning: ”Safiullah visste att en skilsmässa är en stor skam för familjen och särskilt när det är hustrun som lämnar mannen. Det är skamligt. [...] För detta är man beredd att döda. Om mannen i en sådan situation dödar kvinnan ses han som en hjälte. [...] Hedern är jätteväg viktig. Man gör allt för den; dödar också om det behövs.”¹⁰⁰

Fereshta, Manidjas andra syster, sade i samma sammanhang som sin syster Mina: ”Efter mordet ringde Safiullahs pappa till deras morbror och sa att Safiullah hade slaktat Manidja. Hans släktingar tycker att Safiullah har handlat rätt och att det är bra att hedern upprätthålls.”¹⁰¹

⁹⁸ Södertörns tingsrätt B 11113-12, Svea Hovrätt B 905-13.

⁹⁹ B 11113-12, s. 9-10.

¹⁰⁰ Cit. B 11113-12, s. 15.

¹⁰¹ Cit. B 11113-12, s. 19.

4.5.2 Domstolarnas bedömning

Tingsrätten ansåg utan längre motivering att gärningen skulle rubriceras som mord¹⁰². Straffvärdet motsvarade enligt tingsrätten livstids fängelse. Detta då handlingen var hänsynslös och brutal mot en fysiskt svagare person i sitt hem, som måste ha känt väldigt stark smärta och dödsångest. Safiullahs syfte, som enligt domstolen påverkade straffvärdebedömningen, var att återupprätta sin och familjens heder. Det framgick inte om gärningen hade planerats och förmildrande omständigheter fanns ej. Safiullahs ålder kunde inte fastställas, men tingsrätten ansåg att det hade bevisats att han hade fyllt 21 år vid gärningen. Påföljden bestämdes därför till livstids fängelse samt utvisning utan tidsbegränsning.¹⁰³

I frågorna om skuld, rubricering och utvisning gjorde hovrätten samma bedömning som tingsrätten. Gällande påföljd anförde domstolen följande. Straffvärdet uppgick till livstids fängelse på grund av skälen tingsrätten hade anført. Hovrätten ansåg däremot att Safiullah hade varit drygt 19 år vid gärningstillfället och sänkte således hans straff till 13 års fängelse.¹⁰⁴

4.5.3 Egna reflektioner

24 år efter Therese-fallet använde tingsrätten begreppet heder. Domstolen ansåg att hedern hade varit gärningens syfte, vilket fick försvårande verkan. Hovrätten hade kunnat uttrycka sig annorlunda, men valde att endast hänvisa till tingsrättens domskäl. Kommentarer gällande pressen att utföra gärningen från familjens sida saknas. Oavsett om Safiullah var 19 eller 21 vid gärningstillfället, var han ung. Han var i ett utsatt läge då han inte visste om han skulle vara lojal mot ”det svenska samhället” eller sin familj, och blev på så sätt mottaglig för påtryckningar. Gällande straffvärdet har domstolarna varit konsekventa och för tredje fallet i rad kommit fram till att värdet är så högt det kan bli, dvs. livstid.

¹⁰² Safiullah blev av tingsrätten även dömd för den grova våldtäkten mot Manidja. Se tingsrättens dom, s. 41.

¹⁰³ B 11113-12, s. 42-45.

¹⁰⁴ B 905-13, s. 3-6.

4.6 Maria (2012)¹⁰⁵

4.6.1 Bakgrund

Maria hade en turbulent uppväxt och 19 år gammal blev hon dödad av sin 17-årige bror, Marino. Familjen var kurder från Irak och när Maria var elva år gammal flyttade hon med sina två bröder och fader till Irak. Under tiden i Irak blev Maria bortgift och var tvungen att leva som familjen ville. År 2009 återvände hon till Sverige och ett år senare flyttade även Marino tillbaka. Enligt socialtjänstens anteckningar levde Maria till en början i en hederskultur hos sin mamma. Maria fick senare boende hos en jourfamilj men fick efter ett tag en egen lägenhet. Hon festade, drack alkohol och hade pojkvänner. Då hennes livsstil vanhedrade familjen högg hennes bror ihjäl henne med sax och kniv. Maria blev huggen över 100 gånger. Marino förnekade brott.¹⁰⁶

4.6.2 Domstolarnas bedömning

Tingsrätten ansåg att Marino, utan någon särskild planering, hade utfört gärningen och dömde honom därför för mord. Enligt bland annat Marias halvsystem Saga, polismyndighetens expert gällande hedersrelaterat våld Kickis Åhre Elgemo och Marias vänner hade heder varit motivet bakom brottet. Domstolen bedömde att Marinos motiv hade varit att återupprätta familjens heder. Straffvärdet för en vuxen man motsvarade fängelse på livstid på grund av brottets hänsynslöshet, råhet, Marias skyddslöshet och den smärta och dödsångest som hade orsakats. Domstolen menade att även hedersmotivet var en anledning till det höga värdet. På grund av Marinos ringa ålder fick han endast åtta års fängelse.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Lunds tingsrätt B 2126-12, Hovrätten över Skåne och Blekinge B 334-13.

¹⁰⁶ B 2126-12, s. 4-6.

¹⁰⁷ B 2126-12, s. 39-46.

Hovrätten fann liksom tingsrätten att Marino var gärningsman. Domstolen menade att brodern hade haft ett hedersmotiv och att han hade visat stor hänsynslöshet. Gärningen skulle därför enligt hovrätten – utan tvekan – bedömas som mord. Hovrätten menade (precis som tingsrätten) att det extrema våld Marino hade använt samt det hedersrelaterade motivet utgjorde så pass försvårande omständigheter att straffvärdet motsvarade livstids fängelse. Med beaktande av Marinos ålder utdömdes slutet ungdomsvård i fyra år.¹⁰⁸

4.6.3 Egna reflektioner

Tingsrätten vågade återigen använda begreppet heder och ansåg att gärningen hade haft ett hedersmotiv. Denna gång följde även hovrätten tingsrättens spår gällande begreppsanvändning. Domstolarna var tydliga och samspelade och resonerade på ett ytterst snarligt sätt. Effekten av detta blev att hedersmotivet klart synliggjordes och att hedersproblematiken erkändes och behandlades av domstolarna och fick försvårande verkan. Denna tydliga och konsekventa begreppsanvändning är viktig för förståelsen av straffvärdebedömningarna och undanröjer risken för bland annat motivförväxling

Både tingsrätt och hovrätt undvek däremot att problematisera grupptrycket Marino hade fått utstå. Då det kan diskuteras huruvida gärningen överhuvudtaget hade begåtts utan denna press är det en punkt som var väldigt relevant. Domstolarna ansåg än en gång att straffvärdet motsvarade fängelse på livstid.

¹⁰⁸ B 334-13, s. 4-7.

4.7 Ikram (2013)¹⁰⁹

4.7.1 Bakgrund

Den 14 januari 2013 knivskars Ikram till döds. Ikram och hennes make Ali, muslimer från Israel, separerade 2010 och 2012 gifte hon sig med den kristne irakiern Amanoel. När Amanoel åkte till Irak återupptog Ikram sitt förhållande med Ali. Amanoel försökte ta kontakt med Ikram, som dock inte var intresserad. Ikram avled efter att hon mottagit cirka 40 knivhugg från Amanoel.¹¹⁰ I Amanoels utsagor inför tingsrättsförhandlingen sades följande: ”Ikram Abushahla förtjänade döden då hon hade vanärat hans heder och han ville därför rentvå hedern med blod. Han har dödat henne en gång, men hon dödade honom i varje ögonblick.”¹¹¹ Amanoel erkände brott men förnekade uppsåt.

4.7.2 Domstolarnas bedömning

Efter en samlad bedömning av vittnesmål, Amanoels uttalande om sin heder m.m. kom tingsrätten fram till att Amanoel uppsåtligt hade dödat Ikram. Gärningen ansågs vara begången utan särskild planering och domstolen fällde Amanoel för mord.

Gällande straffvärdebedömningen ansåg tingsrätten följande: Tillvägagångssättet hade varit brutalt och mot en skyddslös närstående som måste ha hunnit känna smärta och dödsångest. Motivet hade varit heder och Amanoel hade efter gärningen inte uppvisat ånger, utan hade istället ansett att han hade återupprättat sin heder. Påföljden blev livstids fängelse och utvisning utan tidsbegränsning.¹¹²

¹⁰⁹ Västmanlands tingsrätt B 214-13, Svea Hovrätt B 5649-13.

¹¹⁰ B 214-13, s. 4-8.

¹¹¹ Cit. B 214-13, s. 13.

¹¹² B 214-13, s. 21-26.

Liksom tingsrätten kom hovrätten fram till att brottsrubriceringen var mord. Hovrätten delade även tingsrättens föreställning om de försvårande omständigheterna som beaktades vid straffvärdebedömningen. Domstolen kom dock fram till att straffvärdet motsvarade 18 års fängelse och med hänsyn till utvisningen dömdes Amanoel till 16 års fängelse.¹¹³

4.7.3 Egna reflektioner

Tingsrättens dom är tydlig och omfattande. Hedersmotivet beaktades uttryckligen som en försvårande omständighet och livstidsstraff utdömdes. Hovrättens dom är däremot – som tidigare – väldigt kort. Även då domstolen inte uttryckligen tog upp vissa begrepp gjordes tydliga hänvisningar till tingsrättens bedömningar. Straffvärdet hovrätten kom fram till är dock förvånansvärt lågt. I flera fall och instanser har domstolarna ansett att värdet motsvarar livstids fängelse, vilket hovrätten nu går emot.

¹¹³ B 5649-13, s. 3-5.

5 Analys och slutsatser

5.1 Lagstiftning och hedersproblematiken

Hedersrelaterat våld och hedersproblematiken i övrigt regleras inte i svensk lagstiftning och återfinns inte heller bland lagkommentarerna. Det finns en del motioner och rättsfall som behandlar detta nya problem, men inte mer än så. Avsaknaden av tydliga definitioner och förståelse för begreppet i sin helhet i det svenska språket och samhället är också tydlig. Denna avsaknad är bidragande till bristen på bland annat lagkommentarer.

Utifrån kraven för kriminalisering går det att argumentera för att en kriminalisering av hedersrelaterat våld (till exempel hedersmord) är berättigad. Värden som vid en kriminalisering skyddas är liv och frihet, vilket ses som ytterst legitima intressen. Däremot finns det – sett till kriminaliseringskraven – en del problem. Kriminalisering ska alltid ske som sista åtgärd. För det andra ska det vara gärningstyper och inte enskilda individer som kriminaliseras. Detta krav hänger ihop med principen om likhet inför lag, som är grundlagsskyddad genom 1 kap. 2 § RF. En kriminalisering kan tyckas vara riktad mot personer med invandrarbakgrund och såldes grundlagsstridig.

Hedersrelaterat våld – oavsett form och modell – handlar om heder som motiv. Hedern är alltid motivet bakom, och en kriminalisering av till exempel hedersmord är en kriminalisering av ett mord med motivet heder. Då själva motiven till brott inte är kriminaliserade (till exempel svartsjuka), uppstår frågan om en kriminalisering av motivet *heder* kan rättfärdigas, och om det överhuvudtaget är nödvändigt. Ett krav på att bevisa vad ett motiv till en gärning har varit kan bli komplicerat och långdraget. Domstolarna har – utan att hedersmotivet är kriminaliserat – fastslagit att motivet bakom en del mord har varit heder. Detta har varit möjligt genom 29 kap. 1 § 2 st. BrB, som stadgar att motiv ska beaktas vid bestämmande av brottets straffvärde.

Jag anser att en kriminalisering av hedersrelaterat våld inte är nödvändig och som justitieutskottet kom fram till, bör nuvarande lagstiftning ses som tillräcklig. Lagstiftning som bland annat 29 kap. 1 § 2 st. BrB möjliggör för domstolarna att beakta hedersproblematiken. Ny lagstiftning riskerar att bli diskriminerande och försvårande för domstolsprocessen. Utan ny lagstiftning hamnar ansvaret även fortsättningsvis hos domstolarna, som måste vara konsekventa och tydliga i sin begreppsanvändning. Domstolarnas kompetens blir således avgörande och därför krävs vad som idag saknas, dvs. vägledning genom prejudikat från Högsta domstolen.

5.2 Domstolarna och hedersproblematiken

Det har skett en klar förändring i domstolarnas behandling av det komplexa begreppet heder. I Therese-fallet ansåg hovrätten att gärningsmannens kulturella bakgrund kunde påverka straffmätningen i förmildrande riktning. Tingsrätten kom i Maryam-fallet fram till att gärningen på grund av den arabiska kulturens betydelse, skulle rubriceras som dråp. Gärningsmännen sågs i de båda fallen således som offer för sina kulturer. Då en kultur inte kan dömas och fängslas, är det meningslöst att låta den bära skulden. Domstolarna vågade inte heller i Sara- eller Fadime-fallet använda begreppen heder och hedersmotiv. Istället menade domstolen att det hade varit offrens ”kulturella livsmönster” och ”omständigheter av familjekaraktär” som hade varit de bakomliggande orsakerna till mordet. Detta sågs dock inte som förmildrande omständigheter. Manidja- och Mariafallet var de första fallen med tydlig och korrekt begreppsanvändning. För första gången var tingsrätterna och (i Mariafallet) hovrätten tydliga och domstolarna hävdade att heder hade varit motivet bakom gärningen. Ikram-fallet följde i de båda fallens fotspår, men det var dock endast tingsrätten som uttryckligen hävdade att heder hade varit motivet (som i Manidjafallet). Hovrätten nöjde sig med att enbart hänvisa till tingsrättens motiveringar, vilket fick som effekt att domen inte blev lika tydlig och kraftfull. Hedersmotivet fick i de tre senaste fallen uttryckligen försvårande verkan.

Domstolarna har i samtliga sju fall, med ett undantag, kommit fram till att gärningarna ska rubriceras som mord. Att med heder som motiv döda någon kallas av den anledningen för hedersmord och inte hedersdråp. Gärningarna har varit uppsåtliga och har innefattat flera försvårande omständigheter. Däremot har domstolarna vid flera tillfällen kommit fram till olika straffvärden för hedersmorden. Tingsrätten och hovrätten ansåg i Therese- och Maryamfallet att straffvärdet var tio års fängelse. Domstolarna ansåg i Manidja- och Mariafallet (efter ikraftträdandet av den utvidgade straffskalan för mord) att straffvärdet för hedersmorden för en vuxen man motsvarade fängelse på livstid. I Ikramfallet ansåg hovrätten dock att straffvärdet för mordet – som var likt morden på både Manidja och Maria – motsvarade 18 års fängelse.

5.3 Slutsatser

Heder är ett begrepp som har två olika betydelser. Den negativa betydelsen av begreppet har fram till början av 1990-talet varit mer eller mindre okänd för det svenska samhället. Detta leder till att begreppet även har varit okänt för det svenska rättsväsendet och dess rättskällor. Brist på enhetliga definitioner och förståelse för själva begreppet har synliggjorts genom domstolarnas ställningstaganden och resonering i till exempel Therese- och Maryamfallet.

Hedersproblematiken är inte en fråga för lagstiftaren, utan för domstolarna. Detta ställer stora krav på domstolarna och deras kompetens i frågan, vilken är bristfällig. På grund av denna avsaknad av definitioner bör Högsta domstolen bevilja prövningstillstånd för att kunna ge en juridisk definition av begreppet. Det är möjligt att Högsta domstolen är osäker, men en enhetlig definition är ur rättssäkerhetsaspekt nödvändig. Prejudikat är även nödvändigt för att belysa att motivet alltid uttryckligen ska betecknas som *hedersmotiv*, och inget annat.

Domstolarna har sett till de sju fallen varit överens om att gärningarna ska rubriceras som mord. Olika synpunkter gällande straffvärdet har däremot uppkommit. Samtliga sju fall har varit mer eller mindre lika, men gärningarna har fått olika värden. I de senare fallen har domstolarna ansett att straffvärdet har motsvarat livstids fängelse. Det som har varit avgörande är att gärningen har begåtts av en närstående, oerhörd smärta och dödsångest har framkallats och offrets skyddslösa ställning. Hedern som motiv har uttryckligen haft en betydelsefull roll vid fastställandet av detta värde. Enligt förarbeten till brottsbalken ska livstidsstraffet vara ägnat åt de allvarligaste brotten. Jag anser att hedersmord – på grund av motivet och sättet brotten har utförts – utan tvekan bör ses som ett av de grävsta brotten. Prejudikat från Högsta domstolen erfordras således även gällande ett hedersmords straffvärde.

En förändring i domstolarnas behandlande och bemötande av hedersproblematiken är behövlig. Ett mord är alltid ett mord, men att benämna det *hedersmord* – precis som domstolarna har betecknat motivet *hedersmotiv* – är essentiellt. Det blir tydligare och minskar risken för förväxling med andra typer av mord. Detta leder till en distinktare praxis och begreppsanvändning. Då motivet är heder, är mordet inget annat än ett hedersmord.

Ett rådande problem för hela det svenska rättsväsendet är de medverkande vid de hedersrelaterade brotten. I Sara-, Fadime-, Manidja- och Mariafallet – dvs. i fyra av de sju fallen – förekom det tydliga påtryckningar från andra innan mordet begicks. Dessa påtryckningar sker från släkt och vänner, och i många fall känns det som att gärningsmannen inte ser någon annan lösning än att döda ”den felande”. Ungdomarna som kommer till Sverige hamnar i en utsatt position och blir lättpåverkade, vilket utnyttjas. Om ny lagstiftning inte ska tillkomma, krävs det att all den lagstiftning som idag finns utnyttjas.

Dagens lagstiftning möjliggör bestraffande av påtryckarna, enligt 23 kap. 4 § 2 st BrB, vilket måste ske. Om de som har planerat mordet och har varit högst delaktiga i att få gärningsmannen att begå brottet bestraffas, bör det få framtida påtryckare att ta ett steg tillbaka. Utan släkt och vänner som pressade och påverkade gärningsmännen i fallen, är det möjligt att flera av mordet aldrig hade begåtts. Det är därför viktigt att uppmärksamma detta problem och att ställa påtryckarna inför rätta. När det är tydligt att gärningsmannen har blivit påverkad (som i fyra av de sju fallen), ska detta enligt 23 kap. 5 § BrB ses som en förmildrande omständighet för gärningsmannen. Främjandet ses då som en försvårande omständighet för den som har påverkat, enligt 29 kap. 2 § 5 p. BrB.

Heder är ett globalt problem. Det är viktigt att påpeka att heder inte kommer från någon religion eller kultur, utan kan sägas vara en egen kultur, en *hederskultur*. De svenska domstolarna behandlar och bemöter hedersproblematiken, och gör det idag på ett betydligt bättre sätt än för 25 år sedan. Hedersmotivet har i fallen fått försvårande verkan och det har även påverkat straffvärdet, som på grund av motivet och gärningsmännens tillvägagångssätt bör motsvara livstids fängelse. Mycket kan förbättras och det är på sin tid att Högsta domstolen agerar. Högsta domstolens inblandning är inte bara nödvändig för rättsväsendet, utan för samtliga utsatta kvinnor, män, flickor och pojkar som endast vill leva normala liv.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Justitiekontorets betänkande 2012/13:JuU10, *Straffrättsliga frågor*

Motion 2012/13:So542, *Skam- eller hedersrelaterat våld eller förtryck*

Motion 2013/14:A297, *Motarbete våld och förtryck i hederns namn*

Prop. 1987/88:120, *Om ändring i brottbalken m.m.*

Prop. 2008/09:118, *Straffet för mord m.m.*

Protokoll 2012/13:74 (Riksdagens protokoll), torsdagen 7 mars 2012

SOU 1944:69, *Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten*

Lagstiftning

Brottsbalken (1962:700)

Regeringsformen (1974:152)

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus förlag, Uppsala 2010

Darvishpour, Mehrdad, Hamednaca, Arhe, m.fl., *Perspektiv på manlighet och heder*, Gothia Förlag, Stockholm 2010

Grutzky, Eduardo, Åberg, Lars, *Heder och samvete: en bok om hederskultur i Sverige*, Fri tanke förlag, Stockholm 2013

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, m.fl, *Brottsbalken: en kommentar, del I* (Studentutgåva 6), Norstedts Juridik AB, Stockholm 2009

Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära* (upplaga 2:1), Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007

Kamali, Masoud, *Varken familjen eller samhället – en studie av invandrarungdomars attityder till det svenska samhället*, Carlssons bokförlag, Stockholm 1999

Wikan, Unni, *En fråga om heder*, översättning: Cajsa Mitchell, Ordfront förlag, Stockholm 2003

Wikan, Unni, *Om heder*, översättning Sven-Erik Torhell, bokförlag: Daidalos AB, Göteborg 2009

Artiklar

Mahmoudi, Said, *Om hedersmord*, JT nr 1 2002-03

Övrigt

Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, Stockholm 2009

Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld (handbok)*, Utvecklingscentrum Göteborg 2006

Elektroniska källor

Amnesty International (amnesty.se),
<http://www.slideshare.net/AmnestySverige/hedersmord>, hämtad 2013-11-15

Nationalencyklopedin (ne.se),
http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/heder?i_h_word=heder, hämtad 2013-11-15

Nationalencyklopedin (ne.se),
http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/hedersv%C3%A5ld?i_h_word=hedersrelaterat%20v%E5ld, hämtad 2013-11-16

Nationalencyklopedin (ne.se),
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/straffmätning>, hämtad 2013-11-20

Nationalencyklopedin (ne.se),
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/anstiftan>, hämtad 2013-12-02

Zeteo, <http://zeteo.nj.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=23067>, hämtad 2013-11-25

Zeteo, <http://zeteo.nj.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=23067>, hämtad 2013-11-29

Zeteo, <http://zeteo.nj.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=52055>, hämtad 2013-11-30

Zeteo, <http://zeteo.nj.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=91699>, hämtad 2013-12-02

Rättsfallsförteckning

Tingsrätt

B 219-94	Lindesbergs tingsrätt (1994-10-14)
B 237-02	Uppsala tingsrätt (2002-04-03)
B 11113-12	Södertörns tingsrätt (2013-01-03)
B 2126-12	Lunds tingsrätt (2013-01-29)
B 214-13	Värmlands tingsrätt (2013-05-28)

Hovrätt

B 1168-94	Göta Hovrätt (1994-12-23)
B 4651-02	Svea Hovrätt (2002-05-31)
B 905-13	Svea Hovrätt (2013-10-16)
B 334/13	Hovrätten över Skåne och Blekinge (2013-05-07)
B 5649-13	Svea Hovrätt (2013-08-07)

Högsta domstolen

B 316-95	Högsta domstolen (1995-01-27)
----------	-------------------------------

NJA 1963 s. 574

Rättsfall från hovrätterna

RH 1990:125	Karlstads tingsrätt (1989-11-29), Hovrätten för Västra Sverige (1990-01-18)
RH 1998:8	Umeå tingsrätt (1997-03-25), Hovrätten för Övre Norrland (1997-05-26)